

STRIC PAVLE:

Izprehodi po Beogradu.

(Dalje.)

4. OB DUNAVU.



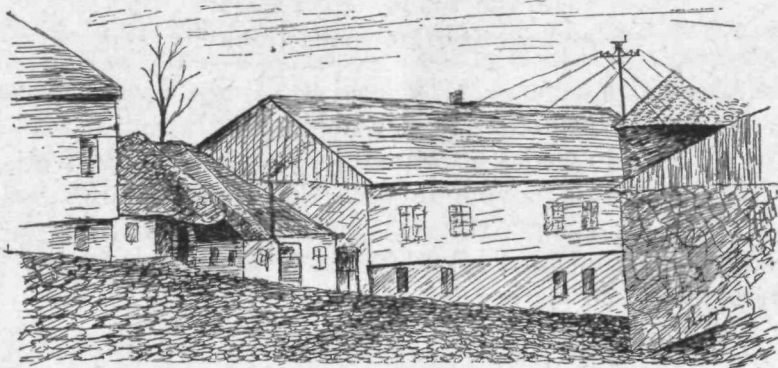
anes se malo bolj oddaljimo od mestnega središča ter krenemo v severni in severovzhodni del Beograda, tedaj k Dunavu in ob njem. Večinoma vidimo tu novo mesto, a imeni obeh okrajev, po katerih se razteza, nam povesta, da stoji to mesto na prav starih početkih. Severni okraj je dordžolski, ki smo o njem že govorili, vzhodni je palilulski.

Odkod naj se spustimo proti Dunavu v množino hiš in ulic? Ulice se zlasti v Dordžoli križajo tako pravokotno, da kar vidiš, kako točno so tu zidali po načrtu. Od Terazij bi nam bilo danes predač in hoditi bi morali po ulicah, ki jih že poznamo. S svojim izprehodom bi mogli pričeti od Kalimegdana ali iz ulice Uzun Mirkove ali s Kraljevega trga ali iz Vasine ulice, tedaj iz ulic, ki smo jih spoznali na poslednjem svojem izprehodu. In obrnili bi se ali v ulico Cara Uroša ali Kralja Petra ali Kneginje Ljubice, v Dobračino, v ulico Dositejevo ali v Pozorišno ulico. Vsaka od teh vzporednih ulic se spušča v ravni črti nizdoli in pri vsaki se na njenem drugem koncu svetlika vodna gladina. Vsaka bi nam bila najbližja pot do Dunava; a nam se ne mudi, da bi morali po najbližjih, saj hočemo iskati in gledati, če najdemo kje kakih posebnosti. In baš zdaj se nam nudi taka prilika.

Stoječ pred kneževim spomenikom zagledamo desno povprek skozi Pozorišno ulico drugo, ki se zavija nekam tako zverženo, da ji kar ne moremo prisoditi, da bi tudi sama nastala v novejšem času po točnem načrtu. Stopimo iz Pozorišne nekaj korakov po široki Kneza Miletića ulici, ki drži od tu v vzhodni mestni del, pa stojimo v oni vijugi, ki smo jo zapazili poprej. Po svojem napisu je to Skadarska ulica. Ali kdo ve v Beogradu za »Skadarsko ulico« — treba je reči »Skadarlija« ali še bolje, vprašati je treba po kateri njenih starih gostilnic, in ni ga starejšega Beograjčana, ki bi nam ne vedel pokazati poti do nje.

Ko smo namerili svoj korak semkaj, smo mislili, da nam nudi ta ulica več znamenitega, kakor bi nam mogel dati hitri pohod po kateri od imenovanih ulic. Nismo se zmotili: v Skadarliji vidimo še značaj starega Beograda. Male, nizke, z žlebniki ali celo kar z deskami krite hišice, ki so tu še ohranjene, nam pripovedujejo, da tu ni bil kdaj dom bogatinov — ti so imeli svoje trgovine in domove v Doržoli — Skadarlija je od nekdaj bila zavetišče siromakov. Novejša doba pač

tudi semkaj že postavlja novodobne hiše; a luže med slabim tlakom, o katerem so že pred več desetletji peli »Noči kad je jedan sat, Skadarlijom lomiš vrat«, in pa potoček, ki se še danes neovirano pretaka po ulici, nam kažejo, da je Skadarlija še vedno tisti del mesta, ki ga imajo za dovolj dobrega za one, ki ne sodijo med odličnike in bogataše.



Pogled v Skadarlijo

Čeprav pa že puščata tudi v Skadarliji razvoj in novodobnost Beograda svoje sledove, so tu ipak najbolj ohranjeni stari spomini. V dobo, ko so bili krog teh malih hišic še vrtovi, polni cvetja, ko je v tiho noč donelo tu slavčevo petje — v dobo, ko Skadarlija še ni imela tega imena, nego se je po svojih prebivalcih zvala »Ciganmala« — v to dobo se je res že treba zamisliti. Preveč je že zabrisana. A o duhu starega Beograda nam govori še vsa okolica in čuvajo ga stare nizke gostilnice »Kod tri šešira«, »Kod dva jelena«, »Vuk Karađić«, kjer še posedajo ob večerih domačini in dobivajo poleg stare presrčnosti svoje čevabčiče in ražniče ter pijo vino s Topčiderskega brda. Tu sem se zatekajo še danes starejši umetniki, igralci, pesniki in pisatelji, ki žive svoje življenje v pesmi in pismu, tu čuvajo med drugimi tudi spomin najodličnejšega od skadarlijskih domačinov — pesnika in književnika Đure Jakšića.

Hišica v Skadarliji, kjer je živel in umrl Đura Jakšić, še stoji; označena je s štv. 36 in prav v poslednjem času so vzdali vanjo spominsko ploščo temu odličnemu srbskemu pesniku. Nad Jakšićevo reliefno podobo iz bakra stoje v cirilici napisani pesnikovi stihi:

Mnogu sam gorku čašu popio,
mnogi sam komad suzom topio.

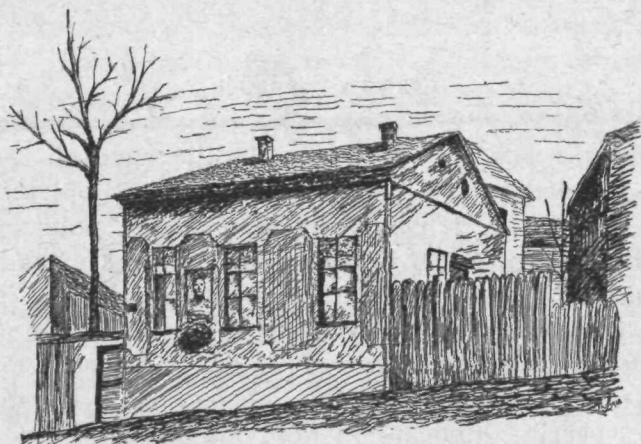
Pod podobo pa je napis:

»U ovoj je kući živio i umro 30. novembra 1878. godine Đura Jakšić, srpski pesnik.«

Tu je živel veliki pesnik svoje življenje tako sam in tako bedno, da je šel in zapisal o njem:

Ah, sve mi ode, sve me ostavi!
Ne beše za mene ruke pomoćne —
Jedino samo tice ponoćne
šaptahu tužno krili garavi:
»U svetu brate nema ljubavi!«

Nema, nema, Jakšiću — preveč mislijo ljudje nase, a premalo na druge... In brezobzirni so za to, kar ljubimo... E, tudi tu v Skadarliji se ti stori milo, ko jo gledaš bogato v njeni zanimivi preteklosti, a kako bolj in bolj sili vanjo novodobni duh; kako tu pa tam prezidavajo celo te stare hišice in jim vtiskavajo modernejša lica; pa ko pomisliš, kako malo časa še, in hitri tok življenja in mestnega razvoja pomete tudi s tem ostankom starega Beograda...



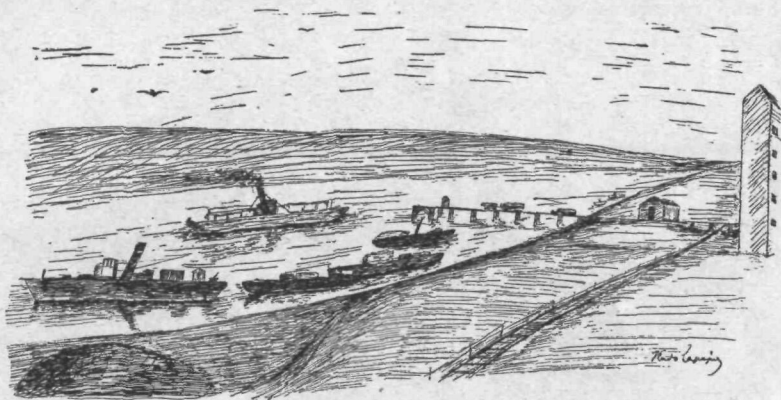
Jakšićev dom v Skadarliji.

Saj nam odveje mehkobo, ki jo je zbudila starodavnost in pesem, porojena v Skadarliji, že sam korak iz te zanimive ulice. Na spodnjem njenem koncu stopimo v Cara Dušana ulico, pred nami pa se odpre delavni — tvorniški Beograd.

Ulica Cara Dušana — ali na kratko »Dušanova« — je dolga, široka ulica, ki v ravni črti proti severu seče celo Dordžolo, po njej vozi električna železnica iz vzhodnega mestnega dela proti Kalimogdanu. Za Dušanovo bi mogli reči, da je lepa ulica, ali — dobro je, da smo v njej danes, ko je suha. Res, da leži po njej črn prah na debelo, a da smo zašli vanjo ob deževnem vremenu, bi videli, kaj je beograjsko blato. Po Dušanovi in vse dol od nje proti Dunavu se razliva v gostih potokih, leži v globokih mlakužah in niti kamenita kaldrma te ne obvaruje, da ne bi gazil po njem prav do členkov. Ako

nimaš prav nujnega posla v tem delu mesta, se premisliš, da bi ob takem vremenu stopil v katero od ulic, ki držijo k dunavskemu pristanišču.

No, danes ni blata in lahko prehodimo ta kos Beograda podolž in povprek. Kakih zanimivosti pa nam ne nudi. Tu sem se je spravila industrija: mestna elektrarna je tu, platnarna, Šondova tvornica za čokolado in druge sladkosti, pa še druge — tako da vidiš dimnik pri dimniku, kako visoko mole proti nebu. Podolžne in povprečne ulice na dunavskem obrežju pa so vzlic svoji umazanosti krščene ali po raznih zgodovinskih osebnostih — ulica Visokog Stevana, Skenderbegova, Despota Đurića — ali po znanih mestih in krajih — Dubrovačka, Solunska, Banatska ulica; da so bili tu že za starega Beograda židje, nas pouči Jevrejska ulica.

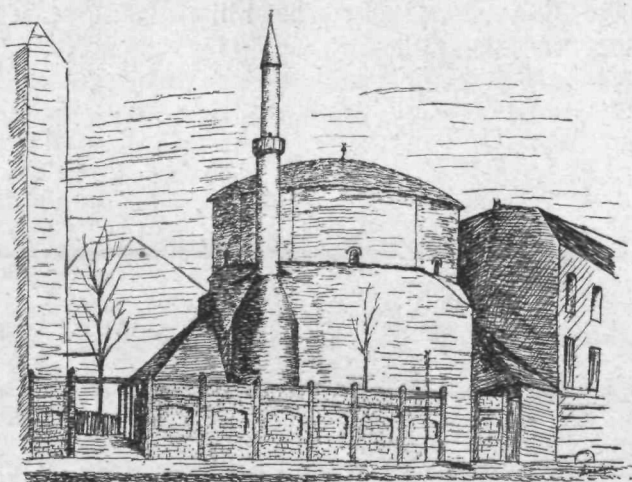


Slika iz Dunavskega pristanišča

Pojdimo pa po tej ali oni ulici, zanimati nas more tu le dunavsko pristanišče, zato usmerimo svoj korak proti vodi. Od skrajnega mestnega konca do Dunava sega nizka pusta naplavina, ki je ob vsakem večjem naraslem Dunavu pod vodo, na dveh mestih pa se reka zajeda prav globoko v to naplavino. Tu imajo svoje male čolne dunavski ribiči, ki pogosto izvlečejo iz vode poleg manjših rib tudi velikega soma ali mogočno ščuko; tu so nakladališča in razkladališča za blago, ki ga odvažajo in privažajo vlake po Dunavu gor in dol. Tudi danes vidimo nekaj vlak v pristanišču; to so mali parniki, ki vlačijo za seboj z močnimi vrvmi privezane tovarne čolne in ki nadomeščajo na velikih pozemske tovarne vlake. Da to niso le domače vlake, nas pouče zastavice na njih; rumunske, madžarske, avstrijske, čehoslovaške so med njimi, in vse dovažajo blago, ki ga kupujemo mi od sosedov, in odvažajo ono, ki jim ga prodajamo sami. Po tedne in tedne je taka vlaka na poti in na vsakem tovarnem čolnu je hišica, kjer prebiva čolnar in v kateri ga po dolgotrajni poti često spremlja žena, časih

tudi drobna dečica. Razkladanje in nakladanje blaga omogoča dolg most, ki drži s kopnega v vodo.

Iz pristanišča pa drži železnica, ki po obrežju opasuje Kalimegdan ter veže dunavsko pristanišče s savskim pristaniščem in z beograjskim kolodvorom. Odtod prehaja blago, ki so ga vlake pripeljale po Dunavu, dalje v notranjost naše države. — Še nekaj vidimo časih v tem pristanišču: pozdrav je iz Slovenije. To so lesni splavi, ki so prispeli kdove odkod izpod Pohorja po Dravi in Dunavu ali pa izpod Savinskih planin po Savini in Savi ter splavljajo naš les naprej, pogosto do samega Črnega morja.



Mošeja v Beogradu

Pojdimo navzgor po Uroševi ulici, da si ogledamo tu še malo zgodovinsko znamenitost! Dospevši do poprečne Gospodar Jevremove ulice, zavijemo na levo in stisnjeno med visoke novodobne hiše vidimo staro turško mošejo. V Dordžoli je tudi stara luteranska cerkev; stare hišice iz turškega Beograda pa se še marsikje stiskajo med visoka nova poslopja in ob tvornice. Obrnimo se zopet v mesto in se vrnimo, odkoder smo prišli! Gredoč dalje, dospemo zopet do Skadarlije in na njenem spodnjem koncu smo baš na meji med dordžolskim in palilulskim mestnim okrajem. Dozdaj smo hodili po prvem, a isti značaj ko v njem vidimo v Paliluli. Najvažnejša ulica podolž je tukaj že omenjena ulica Kneza Miletića, po kateri je lani stekla električna železnica, ki drži v vzhodni del mesta, od Narodnega pozorišta do mestne klavnice. Tu se mesto za sedaj še končuje; pač ne za dolgo. Nove tvornice, ki kar rastejo iz tal, nova poslopja, ki jih tu zidajo, kažejo, da Beograd še nima namena, da na tem kraju napravi meje svojemu razvoju.

Ako izyzamemo v Vidinski ulici Invalidski dom in staro državno bolnico, ne najdemo v Paliluli posebnosti; je pa tu znamenitost, ki jo moramo omeniti. Malo za Miletićevo stoji na početku starega grobja neznatna cerkvice, skoraj da kapela, ki bi šel človek mimo nje in bi se ne zmenil zanjo; saj ne zaostaja po svoji zunanosti nič za pravoslavnimi cerkvicami po selih in te so dovolj slabe. Ima pa svojo zgodovinsko ceno, in ko zvemo zanjo, gledamo s spoštovanjem na to borno palilulsko cerkvico.

(Dalje prihodnjič.)

O pustu.

Glejte, glejte Pusta,
kakšna ima usta!
Nos se mu jezika
skoraj že dotika.

Pust naprej otepa:
»Ta bi bila lepa!
Pridni mi bodite,
ako ne, se skrite!«



Neprestano dirja,
hlačice pomirja,
dečica pa cvili:
»Bomo te spodilil!«

Toda Pepelnica —
druga ta je ptica:
splazi se za Pusta
in ga brž pohrusta.

Albin Čebular.

